ǴÁREZSIZLIK JÍLLARÍNDA QARAQALPAQ TEATR REJISSURASÍ
(Rejissyor I.Aybatovtıń dóretiwshiligi mısalında)

T.Seitnazarova – *assistent oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanısh sózler: teatr**,** aktyor, rejissyor, dramaturg, festival, talantlı aktyor, kórkem óner pidayısı.
Ключевые слово: театр, актер, режиссёр, драматургия, фестивал, плодовитый создатель и преданный искусству.
Key words: theater, actor, director, drama, festival, serkira inventive, art ransom.

Ózbek hám qaraqalpaq kórkem óneri hám mádeniyatınıń rawajlanıwına óz úlesin qosqan, xalqımız kewlinen tereń orın iyelegen, kásiplesleriniń hám shákirtleriniń súyikli ustazı, Ózbekstanǵa xızmet kórsetken mádeniyat xızmetkeri Irzamurat Aybatov házir aramızda joq.

Ol 1961-jılı Qaraqalpaqstan Respublikası Kegeyli rayonında tuwılǵan. Balalıǵınan kórkem ónerge bolǵan qızıǵıwshılıǵı onı 1978-jılı Tashkent mámleketlik teatr hám súwretshilik kórkem óner institutınıń “Drama teatrı hám kino artyorlıǵı” fakultetine oqıwǵa kiriwge sebepshi boladı.

Birinshi ustazı hám kurs basshısı Aman Abdurazzaqovtan tarawdıń sırların úyrendi. Oqıwı dawamında óz qábiletin kórsetip, itibarǵa tústi. Diplom spektakli ushın Molyerdiń “Skapenniń hiylesi” shıǵarması saylap alınadı.

Ol Silvestr rolın tabıslı atqarıp shıqtı. Oqıwdı tamamlap, Qaraqalpaq mámleketlik jas tamashagóyler teatrında aktyor bolıp óziniń dáslepki miynet jolın baslaydı. Usı kúnnen baslap Qaraqalpaq teatr kórkem óneri rawajlanıwında óziniń múnasip úlesin qosa basladı. Ózbek hám Qaraqalpaq xalqınıń ózine tán milliy kórkem ónerin úgit-násiyatlaw hám olardıń xalıqlar kórkem ónerinde óz-ara baylanısın teatr tarawında sáwlelendiriw maqsetinde tınımsız miynet etti.

Irzamurat Aybatov óziniń aktyorlıq dóretiwshiligi dawamında júzden aslam bir-birin qaytalamaytuǵın roller atqardı. Bular:

K.Raxmanovtıń “Toǵız tońqıldaq bir sheńkildek” spektaklinde - Allaniyaz bay, S.Xojaniyazovtıń “Úmit ushqınları”nda - Diyqan, S.Jumaǵulovtıń “Adamlar qalay buzılǵan”da - Wázir, A.Ótalievtiń “Sultan Jalaliddin Manguberdi”de – Toqayxan, S.Jumagulovtıń “Kúyewińdi berip tur”da – Manas, K.Goldoniniń “Eki bayǵa bir malay”nda – Silvio, Molerdiń “Skapenniń hiylesi”nde – Silvestr sıyaqlı obrazlar dóretip, tamashagóyler kewlinen orın alıp, alǵıslarına miyassar boldı.

Belgili aktyor I.Aybatov “Qaraqal-paqfilm”de de birqansha obrazlar dóretti. Atap aytqanda, M.Nızanovtıń “Kurort” kinofilminde – Mırzabay, “Ómirdiń úsh paslında – Jumabay, “Urı”da – Qazaq kisi obrazların sáwlelendirdi hám xalqımızdıń súyikli aktyorına aylandı.

Ádette belgili aktyorlar saxnalastırǵan spektakllerden kewli tolmasa ózin rejissyorlıq tarawda da sınap kóriwge qarar etedi. Bul tarawda oǵan rejissyor Rembay Tóreniyazov ustazlıq etti hám birgelikte S.Salahiddinovtıń “Ómir esik artında” spektaklin saxnalastırdı. Bul spektakl onıń birinshi rejissyorlıq jumısı boldı. Spektakl tabıslı shıqqannan keyin onıń ózine degen isenimi artıp, rejissyor sıpatında bir-birin táki-rarlamaytuǵın spektakller saxnalastırdı. Teatr jámáati oǵan isenim bildirip, 2005-jıldan teatrdıń bas rejissyorı etip tayınlandı. Ómiriniń aqırına shekem bas rejissyor bolıp miynet etken I.Aybatov túrli janrlarda 40 tan aslam spektakller saxnalastırdı.

Teatrdaǵı hám kinodaǵı dóretiwshiligi sıyaqlı rejissurada da tanımalı bola basladı. Máselen, H.Muhammad hám T.Azizxojaevlardıń “Kúyewler bellesiwi”, F.Babajanovanıń “Anam, janım anam”, K.Raxmanovtıń “Toǵız tońqıldaq bir sheńkildek”, Q.Mátmuratovtıń “Kempirge talas”, G.Tursunovanıń “Sınaq”, P.Aytmuratovtıń “Ana qızım, shıraǵım”, R.Yurievtıń “Fermer Nurım ata, J.Mahmudovtıń “Sadıq doslar”, P.Aytmuratovtıń “Arzıwlar qanatında”, “Awılǵa qaytıw” sıyaqlı spektakllerdi zamanagóy usılda saxnalastırıp, tamashagóyler hám qánigelerdiń kewlinen orın aldı.

Tınımsız izleniwler óz nátiyjesin berdi. 1987-jılı K.Kárimovtıń Qaraqalpaq xalıq ertegi tiykarında saxnalastırǵan “Altın teńge” spektaklindegi – Qarabay obrazın dóretkeni ushın “Jıldıń eń jaqsı milliy obrazı” nominaciyası jeńimpazı bolǵan bolsa, 1990-jılı Tashkent qalasında ótkerilgen “Orta Aziya hám Qazaqstan jas tamashgóyler teatr festivalında” “Eń jaqsı atqarǵan epizotlıq roli ushın” nominaciyasın qolǵa kirgizdi. Onıń miynetlerin múnásip bahalap, 1994-jılı Qaraqalpaqstan “Jaslar” sıylıǵınıń laureatı boldı. 2007-jılı Túrkmenstannıń Ashqabat qalasında ótkerilgen “Milliy folklor hám teatr kórkem óneri” festivalında, sol qatarı Mısırdıń Kair qalasında ótkerilgen IX “Xalıqaralıq

eksperemental teatrlar” festivalında eń joqarı nominaciyaǵa iye boldı. 2011-jılı Tashkent qalasında ótkerilgen “Teatr.uz” ekinshi xalıqaralıq teatr festivalında teatr jámáátiniń miyneti múnásip bahalandı. 2011-jılı “Ózbekstan Respublikasına xızmet kórsetken mádeniyat xızmetkeri” ataǵı menen sıylıqlandı.

Aramızdan erte ketkennen soń, teatr jámááti Irzamurat Aybatovtıń teatr haqqındaǵı pikirlerin eslep “Teatr – bul meniń ómirim. Teatr – bul bizlerdiń úyimiz. Bul jerde barlıq kásiplesler bir shańaraq aǵzasındaymız” – degen sózlerin esleydi. Baspasózdegi maqalasında “Ómirimniń derlik barlıq este qalarlıq waqıtları teatr menen baylanıslı. Usı dárgayǵa kelgenimde mennen baxıtlı adam joq edi. Bul waqıyaǵa 37 jıldan asıptı. Usı dáwir ishinde saxnalastırǵan birqansha spektakllerim Ashxabad qalasında ótkerilgen “Milliy folklor hám teatr kórkem óneri”, Kairde ótkerilgen IX Xalıqaralıq teatr festivalında joqarı orınǵa hám nominaciyaǵa múnásip dep tabıldı. Miynet adamdı shınıqtıradı, waqtı kelgende sawǵaları menen sıylaydı. Dóretiwshilikte bir minutta toqtamaw rejissyordıń altın qaǵıydası…” – degen pikirleri onıń ómiri hám dóretiwshiliginiń esabatına uqsaydı.

Juwmaqlap aytqanda, tákirarlanbas talant iyesi, teatr kórkem óner pidayısı, qısqa ómiri dawamında tanımalı bolǵan hám xalqımız kewlinen orın aldı. Ol tamashagóyler kózqarasınan hám kórkem talaptan kelip shıǵıp zamanǵa say qaharmanlardı jaratıw máselesinde úlgi kórsetti. Irzamurat Aybatovtıń Qaraqalpaq teatrındaǵı xızmeti aktyorlıq sheberligi, rejissyorlıq sheshimi hám dramaturgiyadaǵı izleniwleri ózine tánligi menen tamashagóyler kewlinen shıǵa alǵanı ushın xalqımız qálbinde máńgi jasaydı.

Ádebiyatlar

1. Qaraqalpaq mámleletlik jas tamashagóyler teatrı T.: - Teatr // 2019. № 3.

2. A.Seytov. Qaraqalpaq mámleletlik jas tamashagóyler teatrı rejissurasınıń tiykarshılarınan biri. T.: - Teatr // 2021. №1.

3. T.Urazov. Teatr onıń ómiri edi.Qaraqalpaqstan jasları. / 2021.14-yanvar №2.

4.G.Juginisova. Siz mangi jasaysız, teatr saxnasında. .Qaraqalpaqstan jasları.. / 2021.16-yanvar.

5. T. Seitnazarova Modern Science and Research 2. Educational significance of Berdaq's poet works and the place of" Khalyk ushin" opera on the theater scene.

РЕЗЮМЕ. Мақола қорақалпоқ ёш томошабинлар театрининг машхур актёри, бош режиссёри, қатор совринлар эгаси, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими Ирзамурод Айбатовнинг ижодий фаолияти ҳақида.

РЕЗЮМЕ. Статья о творческой деятельности известного актера, главного режиссера Каракалпакского театра юного зрителя, обладателя ряда призов, заслуженного работника культуры Республики Узбекистан ирзамурода Айбатова.

SUMMARY. The article is about the creative activity of the famous actor, chief director of the Karakalpak Theater of the young spectator, winner of a number of prizes, Honored Worker of Culture of the Republic of Uzbekistan irzamurod Aybatov.

SES JAZÍW TEXNOLOGIYASÍNÍŃ RAWAJLANÍW BASQÍSHLARÍ
(Rossiya ses rejissyorlıǵı mısalında)

Tilepov Quatbay Nukusbaevıch - *assistent oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanısh sózler: mádeniyat, kórkem óner, kadr, kino óneri, ses rejissyorı.
Ключевые слово: культура, изобразительное искусство, кадр, кинематография, звукорежиссёр.
Key words: culture, art, personnel, film industry, sound director.

Rossiyada ses rejissyorlıǵı kásibiniń qáliplesiwi ótken ásirdiń 30-jıllarında júz bergen. Bul proceste kino sheshiwshi rol oynadı. Moskva hám Sankt-Peterburgtaǵı ilimpazlar gruppaları derlik bir waqıttıń ózinde Rossiyada optikalıq usıl járdeminde plyonkaǵa dawıs jazıw ushın birinshi qurılmalardı jarattı.